

Зміст

Передмова 9

РОЗДІЛ 1

ЛІКАРІ МЕРТВИХ 12

- «Люди, що тямлять» 12
- Джейн Марпл проти Скотленд-Ярду 16
- Смерть від смерті різниться 20
- Хіба не патологоанатом? 25
- Паганіні розтину трупів і Шуберти мікроскопів 32
- Убивство чи самогубство? 36
- «Комісар Рекс» 44
- Безіменні герої 48

РОЗДІЛ 2

ТОКСИКОЛОГІЯ У ДВОХ СЛОВАХ 52

- На нюх і смак – усі різні 52
- Справа лише в дозі 57
- Чарівний портал 63
- Безсмертний нежить 67
- Куля для вовкулаки 73

РОЗДІЛ 3

ВІДДІЛИТИ НАСІННЯ ВІД ПЛЕВЕЛ 78

- Отрута для коня 78
- Митниця як двигун прогресу 85

Проблема шкіпера	93
Справа хатньої робітниці	106
Отрути з металевим присмаком	114
Варто звернутися до спеціаліста	119

РОЗДІЛ 4

СЮЖЕТИ НАДУМАНІ ТА РЕАЛЬНІ 126

Історія одного злочину	126
Випив, мабуть, з добру квартиру або випив цілий ківш!	131
Каламбур, який служить науці	138
Десь ми про це вже чули...	143
Про що може сказати кров	149
Про лікер «Шасі» і політбюро	152
Зазираємо на Сорок третю	159
Мобілізована наукою веселка	165
Хто отруїв grosмейстера?	168
Гідно Гічкока	175
Тихий убивця	186
Післямова	192
Література	195

Детективи — один з найпопулярніших жанрів у літературі. Хто не любить закручених сюжетів, пошуки злочинця, таємниці та їх розгадки. І, мабуть, усі поціновувачі жанру хоча б раз та ставили собі питання: чи так воно насправді? Чи це фантазія автора, чи людину справді можна вбити ніотином? А коня — краплею ніотину? Спойлер: знадобиться більше, ніж крапля. А часником вампіра? І чому краще глодом? Чи сріблом перевертня? Так, навіть на такі питання може відповісти судова медицина і зруйнувати вікові упередження та неправдиві факти або запропонувати кращі рішення.

Якщо ви все ще думаєте, що посиніння тіла є ознакою отруєння, а ціанід дуже легко визначити за ароматом, то вам варто прочитати цю книжку. Щонайменше ви легко визначатимете погані детективи й віддаватимете шану кращим, а можливо, напишете свою історію, в якій навіть судовий медичний експерт не відразу розбереться.

Тому вперед — досліджувати смерть і її неперіродні причини.

Іван Черненко,

лікар-анестезіолог, автор книжки

«Сміх у кінці тунелю. Нотатки українського анестезіолога»

Розслідування злочинів проти життя чи здоров'я людини неможливе без участі судово-медичних експертів. Адже найперше питання, яке постає перед слідчим, — причини й умови, які призвели до смерті або погіршення здоров'я у кримінальних випадках. А під час слідства слідчий потребує допомоги судово-медичних експертів у дослідженні речових доказів, медичних документів, матеріалів провадження, проведенні низки слідчих (розшукових) дій тощо.

У деяких випадках кримінальний процесуальний закон навіть передбачає безумовну участь судово-медичних експертів у слідчих (розшукових) і процесуальних діях. Наприклад, в огляді трупа. А встановлення причин смерті шляхом проведення судово-медичних експертиз є обов'язковим. Таким чином, судово-медичні експерти часто стають ключовими учасниками кримінального процесу, від висновків яких у повній мірі залежать результати всієї справи.

Судово-медичні експерти беруть участь не тільки у кримінальних процесах. Відповіді на питання щодо причин та умов смерті, каліцтва, розладів здоров'я дають змогу судам вирішити цивільні й адміністративні справи.

Отже, роль судово-медичних експертів складно переоцінити.

Разом з тим національне законодавство позбавляє експерта ініціативи щодо збирання доказів, визначення об'єктів дослідження та обсягу питань для вирішення і покладає ці обов'язки на слідчого або сторону у процесі — ініціатора експертизи, тобто на осіб, які не мають достатніх

Відгуки про книжку

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

знань для правильного визначення задач перед експертом. Це часто не дає змоги застосувати всі здобутки прикладної науки — судової медицини і призводить до втрати доказів.

Автор книжки цілком слушно вказує на недостатню обізнаність правоохоронців та пересічних громадян у задачах, можливостях і специфіці судово-медичних експертиз, що врешті негативно впливає на повноту, всебічність і об'єктивність розслідування злочинів і судового розгляду справ.

Водночас автор розкриває перед читачем світ судової медицини й опосередковано допомагає йому визначити напрямок пошуку відповідей у разі виникнення питань до судово-медичних експертів.

У книжці легко і доступно викладено пізнавальну інформацію про судову медицину в цілому і судову токсикологію зокрема. І хоч книжка не є підручником або науковим посібником, вона дозволяє читачу зазирнути у світ судово-медичної експертизи, ознайомитися з деякими аспектами діяльності експертів.

Автор, будучи судовим експертом-токсикологом, ділиться своїми знаннями і досвідом здебільшого саме в цій галузі судової медицини. На жаль, більшість людей запозичують суперечливі, а часто і псевдонаукові пізнання в цій царині виключно з детективних романів та кінофільмів. Автор звертає на це увагу, аналізуючи з точки зору сучасної судової медицини деякі популярні літературні твори.

На практиці, на жаль, національними правоохоронними органами практично не розкриваються, а швидше навіть не ідентифікуються, злочини проти життя чи здоров'я людини, вчинені із застосуванням отруйних речовин, що, здебільшого, пов'язано з недостатньою обізнаністю правоохоронців з можливостями і специфікою діяльності судових експертів-токсикологів. Таким чином, офіційна статистика не може об'єктивно відобразити відомості щодо кількості таких злочинів, що продемонстрував автор у наведених ним порівняльних даних щодо абсолютної та відносної кількості таких злочинів. Книжка висвітлює цю проблему, але, водночас, вказує шлях її вирішення. Тема судової токсикології розкрита автором у такому обсязі, який допоможе будь-якому слідчому чи юристу знайти правильний шлях вирішення питань судово-медичної експертизи у цій галузі.

Книжка насичена прикладами з історії криміналістики та судової медицини, витворів мистецтва, посиланнями на наукові факти, їхнього порівняння й аналізу.

На мою думку, книжка буде цікавою і корисною як для правоохоронців, досвідчених і не дуже, юристів, так і для будь-кого, кому цікава тема правоохоронної діяльності, судової медицини, детективів тощо.

Руслан Сушко,

*колишній старший слідчий в особливо важливих справах
Головного слідчого управління МВС України,
полковник міліції у відставці, адвокат*

Відгуки про книжку

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Розділ 2. Токсикологія у двох словах

На нюх і смак – усі різні

Самонадіяний містер Голмс. – Ціанід як король отрут. – Про що свідчить колір шкіри? – Питання до токсиколога.

...Його чутливі пальці без упину кружляли над мертвим тілом — обмацували, натискували, розстібали, оглядали, а в очах застиг той самий байдужий вираз, про який я вже згадував. Огляд був такий швидкий, що навряд чи хто-небудь зрозумів, як ретельно його було зроблено. Нарешті Голмс понюхав губи померлого й поглянув на підшви його лакованих черевиків.

За результатами ретельного огляду трупа, описаного Дойлем у повісті «Етюд у багряних тонах», Шерлок Голмс доходить висновку, що такий собі пан Енох

Дребер загинув від отруєння неназваним алкалоїдом^{*}. Згодом сищик пояснює Вотсону свою версію тим, що відчув кислуватий запах від вуст небіжчика. Голмсу пощастило, що затриманий Джеферсон Гоуп насправді вбив жертву за допомогою отрути. В іншому випадку знаменитий детектив мусив би зізнатися в тому, що припустився помилки. До того ж ця помилка є тим паче прикрою, що Голмс ніби знається на отрутах. Деякі алкалоїди і справді мають запах, однак жоден з них не пахне кислим. Ба більше, за сюжетом повісті жертва ковтає отруєну пігулку, запиваючи водою, а не жує її, помирає не миттєво, а принаймні за кілька хвилин. За таких умов навряд чи в ротовій порожнині залишилося стільки трунку, щоб запах його зберігався деякий час на губах.

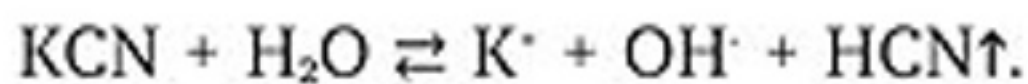
«Ось іще одна претензія до судового медика з повісті Райнова, який теж "винюхав" отруту з вуст небіжчика!»^{**} — скажете ви. І помилитесь. Природа трунку, до якого вдався злочинець у романі «Інспектор і ніч», інша. У цьому випадку жертва померла від ціаніду калію, щоправда, не миттєво — покійний устиг добратися до ліжка.

Згадаймо, що являє собою ціанід калію. Це проста неорганічна сполука KCN, яку можна уявити як сіль сильної основи гідроксиду калію і слабкої синильної (ціановодневої) кислоти. Такі солі легко гідролізуються, тобто взаємодіють з водою, утворюючи

* Азотовмісні органічні сполуки здебільшого рослинного походження, які мають виражену лужну реакцію (лат. *alkali* — «луг»).

** Див. розділ «Побачення з мерцем».

вищеназвані речовини. Принагідно реакцію гідролізу ціаніду калію можна записати так:



Саме останній продукт гідролізу, слабо дисоційована синильна кислота, і є діючим агентом усіх ціанідів — речовиною, яка ще не так давно входила до переліку бойових отрут. Цей процес починається просто у вологому середовищі ротової порожнини і є суто хімічним — така сама реакція відбувається і поза організмом людини, наприклад, у дистильованій воді. Синильна кислота, яка дуже добре розчиняється в ліпідах*, потрапляє до кровотоку саме через слизову оболонку рота, глотки і верхнього відділу стравоходу. Абсолютно смертельна доза синильної кислоти, яка спричиняє практично миттєву смерть, становить лише 1 мг на кілограм маси тіла (для ціаніду калію — 2,5 мг/кг, адже атомна маса калію у 39 разів більша за масу атома водню), отже, завжди є шанс, що певна кількість отрути залишиться на слизовій оболонці, коли смерть зупинить процеси обміну речовин, а гідроліз триватиме. Водночас ціановодень є легкою речовиною: він кипить за температури 26 °С, а кубометр повітря здатний розчинити його майже кілограм.

Як бачите, цілком можливо, що Паганіні розтину трупів відчув і впізнав пахощі страшного трунку. Щиро кажучи, запах синильної кислоти дещо

* Велика група гідрофобних органічних речовин різної природи, які входять до складу тканин і клітинних оболонок організму: жирні кислоти, воски, стероїди тощо.